

PETER JOŽA

Odajući poštu Peteru Joži, saradniku Instituta za kulturu iz Budimpešte, prenosimo oproštajni govor višeg naučnog saradnika Jožefa Kovalčika.

Na stolu Petera Jože nalaze se dve hrpe materijala: jedna je korektura njegove knjige koja uskoro treba da izađe iz štamppe, a druga jedan rukopis na koji već takođe čeka izdavač. Jedna druga knjiga, zbirka njegovih studija, nalazi se u štampariji.

U katalogu Zemaljske biblioteke „Sećanji” njegovo ime se pojavljuje oko sto puta. U svim svojstvima: u svojstvu autora, urednika, prevodioca. Krasile su ga neiscrpna radna energija i nepokolebljiva radinost. Stalno je bio u žurbi. Ako ne možemo da kažemo da je terao sebe na rad, to je samo zbog toga što je rad predstavljao osnovnu sadržinu njegovog bića. Nikada nije pisao površno i svaki njegov tekst već u prvobitnoj formi bio je spreman za štampanje. Smatrao je da su nauka i čast neraskidive. Tokom naučne karijere privlačile su ga mnoge naučne discipline. Njegov osnovni pristup ostao je nepromenjen: tražio je jasne pojmove i egzaktno metode, jer je verovao da čovek može da shvati svet i da je samo razborit čovek u stanju da učini boljim jednom shvaćeni svet.

Stalno je težio tačnom sagledavanju svega postojećeg. Njegov otac je bio žrtva fašizma. Nema ni dve godine kako je uspeo da otkrije tačne okolnosti smrti svoga oca koga su odveli 1944. godine i o čijoj pogibiji je jedna ratna mašinerija vodila tajnu i preciznu administraciju. S gorčinom je prevrtao dokumentaciju izvesnosti: osećao se kao da je izgubio oca tek sada, kada je već i sam bio deda.

Mada je u ljudskim kontaktima više cenio racionalnost, nije krio svoja osećanja. Citiramo njegove reči: „nije imao mnogo vremena za opušteno svakodnevno neformalno komuniciranje.”

A osećao je potrebu za prijateljstvom.

Peter Joža bio je evropski Mađar. Bio je posrednik u najboljem smislu te reči. Čak i u vreme kada je njegovom karijerom upravljala pri-

nuda istorije i kada je privremeno mogao da bude tumač samo tuđih misli, časno je obavljao i taj zadatak (duboko svestan odgovornosti za poziv, i u tom pogledu nije jedini u duhovnom životu Mađara).

Prevodio je naučna dela iz oblasti filozofije, politike, istorijskih nauka, ekonomije, sociologije, socijalne psihologije — sa ruskog, francuskog, engleskog, nemačkog jezika. Preveo je više od 60 knjiga, preko 20.000 štampanih stranica. Njegov dugogodišnji rad nije bio uzaludan. Doprineo je masovnom širenju znanja iz oblasti društvenih nauka. Bilo je vremena kada smo ga u šali zadirkivali da je napisao sociološku stručnu literaturu sveta na mađarskom jeziku.

Čak i u vreme kada mu se ukazala prilika da radi na sopstvenom naučnom životnom delu, ostao je u ulozi posrednika, menjajući samo smer posredovanja. Pripadao je onima koji su i u inostranstvu mogli da budu pouzdani, verni tumači domaće naučne misli, domaćih naučnih saznanja (kojima je i sam doprineo svojim istraživačkim radom), i to ne samo u svojstvu poznavoca stranih jezika nego i u svojstvu partnera.

Nije bio činovnik, ali sa uzornom tačnošću pedantnog činovnika obavljao je sve zadatke koje je prihvatio: organizovanje radnih grupa, konferencija, sprovođenje međunarodnih komparativnih istraživanja. Rezultati koje je postigao odražavaju se i u njegovom naučnom zvanju.

Radionicu, u kojoj je mogao da ispolji svoje istraživačke sposobnosti, u kojoj je mogao da započne i uspešno završi svoja istraživanja i da ih proširi na nove oblasti, našao je u Institutu za narodnu kulturu. Kao dobar radnik kreativno je formirao ovu radionicu: svojim znanjem, savesnošću, savetima, kritikom i težnjom ka preciznosti i visokom kvalitetu. Mi, njegovi saradnici, savremenici i mlađi, izgubili smo solidarnog kolegu, dobrog prijatelja, razboritog kritičara. Zadatak našeg Instituta je da sačuva njegovu najvažniju ostavštinu, njegovo duhovno nasleđe i da nastavi sa radom u pravcu njegovih započetih istraživanja.

Peter Joža je bio odomaćen u Evropi i nije bio bez doma ni u svojoj zemlji sa čijim narodom je delio zajedničku sudbinu, gde su formirani njegovi ideali kojima je zauvek ostao veran kao i svojim prijateljima i verovanju u istinu.

Bilo mu je prijatno u Eršegu gde je pronašao miran kutak. Rado je govorio o svojim porodičnim planovima, o ulepšavanju kuće i bašte. Međutim, ni za vreme odmora nije mogao da prekinje rad. Ni ovde nije hteo i nije mogao da se

prepusti odmoru i da bude nezainteresovan. Radio je sve strasnije na upoznavanju života i istorije novog zavičaja, jačao svoje kontakte sa ljudima ovog kraja i sve snažnije je verovao u njihovu budućnost. Osećao se kao kod kuće, imao je prijatelje i kao novi žitelj ovog kraja počeo je da razmišlja šta bi mogao da učini za ovu sredinu.

Ovde se opraštamo od njega, a pred njim je još jedan put koji naš stalno užurbani prijatelj, saradnik mora da pređe do svog konačnog odmorišta u malom seoskom groblju.

Za utehu svojoj porodici ostavlja makar humku u pitomom stapanju sa predelom zavičaja koji je — sad već gorko možemo da kažemo — u sutonu svog života silno zavoleo i sa kojim može da deli samo prošlost.

Dragi prijatelju, koji si bio žitelj svetskih metropola, počivaj u miru među eršeškim mađarskim seljacima.